

Matkorn: Produksjonen fra 2000 til 2015 har vært stabil for melk, kjøtt, poteter, frukt, bær og grønnsaker. Det som bryter bildet er produksjonen av matkorn som varierer sterkt med toppår i 2004

Utviklingen i matproduks

Hvis matproduksjonen skal økes, kreves det en styrking av forskning og utvikling overfor primærlandbruket. I tillegg må verdikjedene utvikle og tilby attraktive matprodukter basert på norske matråvarer. Hvis en vil ha en betydelig økning i matproduksjonen, må en trolig også foreta en omprioritering av landbrukspolitiske mål.

gående syklus. Dette vil vi ikke vite sikkert før rundt 2020.

Nedadgående trend snudd?

Som vi så fra figur 1 så skyldes denne syklusen utelukkende produksjonen av matkorn, dvs. den delen av kornproduksjonen som hvert år blir kvalitetsvurdert til mat. Den siste linjen (svart prikket) i figur 2 viser trenden i produksjonen i den aktuelle 16-årsperioden. Trenden er litt nedadgående, noe som i stor grad kan tilskrives produksjonen av matkorn. Nå skal det sies at hvis vi hadde laget trendlinje for den kortere perioden 2007-2015 ville trenden ha vært svakt positiv. Så vi skal være forsiktige med å trekke for bastante slutninger ut fra få analyser. Det som likevel virker klart er at produksjonen siden 2012 ikke ligger an til å øke så mye som 1 prosent årlig, slik at det blir en 20 prosent økning innen 2030. Men den nedadgående trenden rundt 2011-2012 ser ut til å ha snudd.

Figur 3 viser tall for førproduksjonen, noe som også sier noe om den norske selvforsyningsevnen av mat. Her er tall for beitebruk på rene beiter (inn- og utmark) ikke medregnet. Konklusjonen her er den samme; at det har vært en nedadgående trend hvis vi ser på hele perioden fra 2000 til 2015, men at det har vært tendenser til økning etter år 2013.

Tre viktige grunner

Hva skal vi så si ut fra disse analysene? Norge er i global sammenheng et marginalt jordbruksland, men som likevel har klart å utnytte ressursene rimelig bra. Vi kan si at det skyldes tre forhold. For det første, forsknings- og utviklingsarbeid over flere tiår. Et godt eksempel er matkorn hvor Norge nesten ikke hadde produksjon på 1960-tallet,

UTVIKLINGSTREKK

Magnar Forbord og Jostein Vik,
Norsk senter for bygdeforskning

Siden matvarekrisene i verden i 2007/2008 har myndigheter, organisasjoner og bønder i Norge slått til lyd for at matproduksjon fra landbruket må økes. Dette ble et mål i Stoltenberg II-regjeringens Melding til Stortinget nr. 9 (2011-2012) og er gjentatt i Meld. St. 11 (2017-2017) fra Solberg-regjeringen. Forskjellen er at i den første meldingen var målet tallfestet i forhold til forventet vekst i den norske befolkningen (1 prosent årlig), mens siste melding ikke har en slik tallfesting, men sier at endring skal skje i takt med etterspørsel. Uansett er det interessant å vite hva som har skjedd med matproduksjonen siden 2012. Gitt hvor mye temaet har blitt diskutert kan det virke overraskende at dette ikke har blitt undersøkt tidligere.

En forklaring er at det er krevende å lage en oversikt som på en konsistent måte summerer enkeltproduksjoner, på nasjonalt nivå, over en periode som inkluderer tiden både før og etter 2012 og som i tillegg er spredt på ulike statistikker. Som del av prosjektet «Agropro-agronomi for økt matproduksjon» har vi hatt mulighet til å undersøke dette. Metoden er å regne om næringsverdien av de produktene som primærlandbruket produserer (slik som melk og ulike korn- og kjøttslag m.m.) til energi, hvor vi bruker

den internasjonale måleenheten joule. Statistikken vi baserer beregningene på er fra Statistisk sentralbyrå, Norske Felleskjøp og Budsjettnemnda for jordbruket.

Stabile produksjonstall

Hva finner vi så? Figur 1 viser utviklingen i den landbruksbaserte matproduksjonen i Norge over 16 år, fra 2000 til 2015. Produksjonen har vært bemerkelsesverdig stabil for nesten alle de viktige produksjonene – melk, kjøtt, poteter, frukt, bær og grønnsaker. Det som bryter bildet er produksjonen av matkorn som varierer sterkt med toppår i 2004 og 2005, over 5000 terajoule (TJ) i årlig produksjon, og «lavmål» i 2011, med under 1000 TJ.

Samtidig legger vi også merke til at de to produksjonene melk og matkorn bidrar med nærmere 70 prosent av all landbruksbasert matproduksjon i Norge. Det kan se ut til å ha vært en liten økning i produksjonen siden 2011. For å få bedre kunnskap om dette har vi gjort noen spesifikke beregninger på tallene for totalproduksjonen.

For det første har vi beregnet et såkalt 3 års glidende gjennomsnitt (rød stiplet linje). Det ser da ut til å være et slags syklisk mønster i produksjonen med bunner rundt år 2002 og 2011 og en topp rundt år 2005. Hvorvidt vi kan snakke om en varig økning i matproduksjonen etter år 2011 vil avhenge av om vi er på en ny topp for øyeblikket og om det de neste årene vil bli en ny nedad-

Jostein Vik

Magnar Forbord

og 2005 og «lavmål» i 2011. (Foto: Stian Eide)

jonen

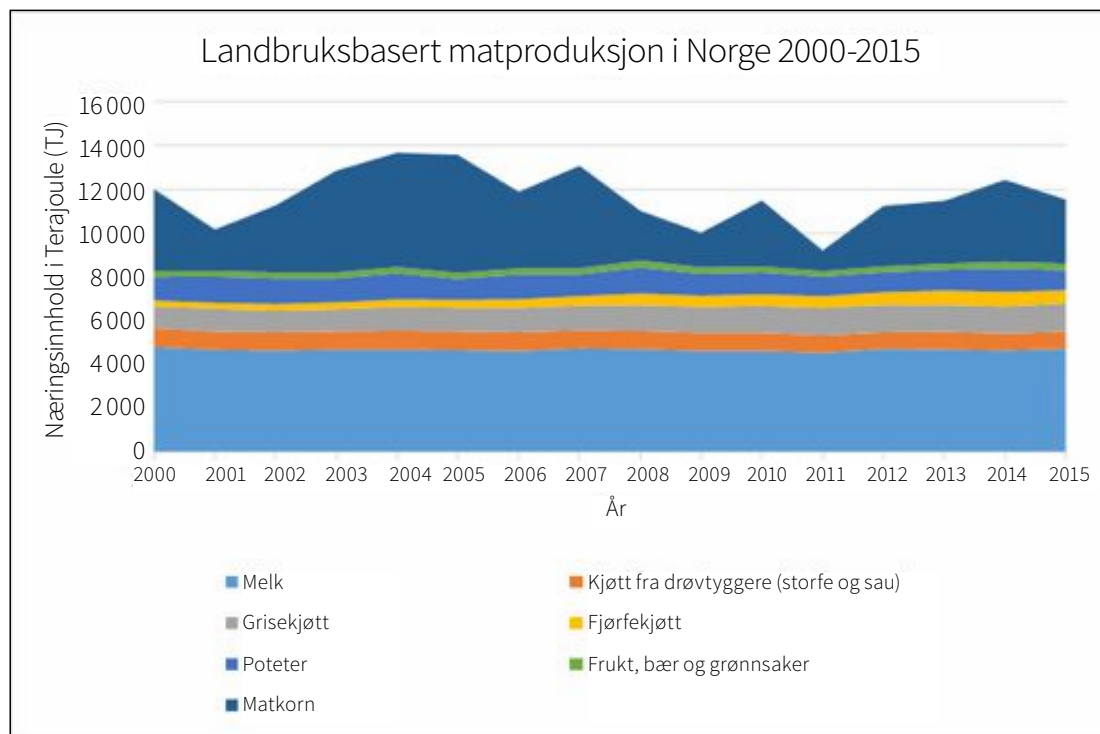
men hvor produksjonen etter 1990 har blitt betydelig. Dette skyldes systematisk foredlingsarbeid som ble initiert allerede på 1950-tallet.

Den andre faktoren er landbrukspolitikken med støtteordninger som gjør det lønnsomt å produsere f.eks. matkorn i Norge. Den tredje fak-

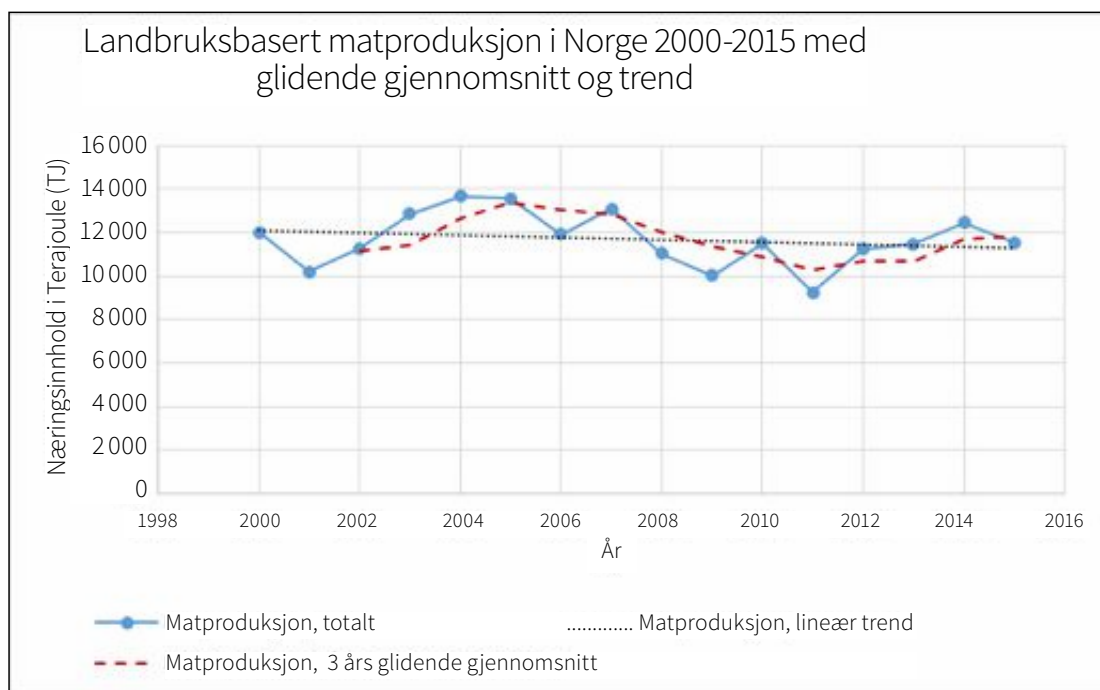
«Norge er i global sammenheng et marginalt jordbruksland, men som likevel har klart å utnytte ressursene rimelig bra»

toren er bøndene og deres kompetanse og strategier. Gjennom intervjuer og spørreundersøkelsen «Trender i norsk landbruk» vet vi at areal og arbeidskraft er knapphetsfaktorer for bøndene, mens tilgang til kapital og teknologi er et mindre problem.

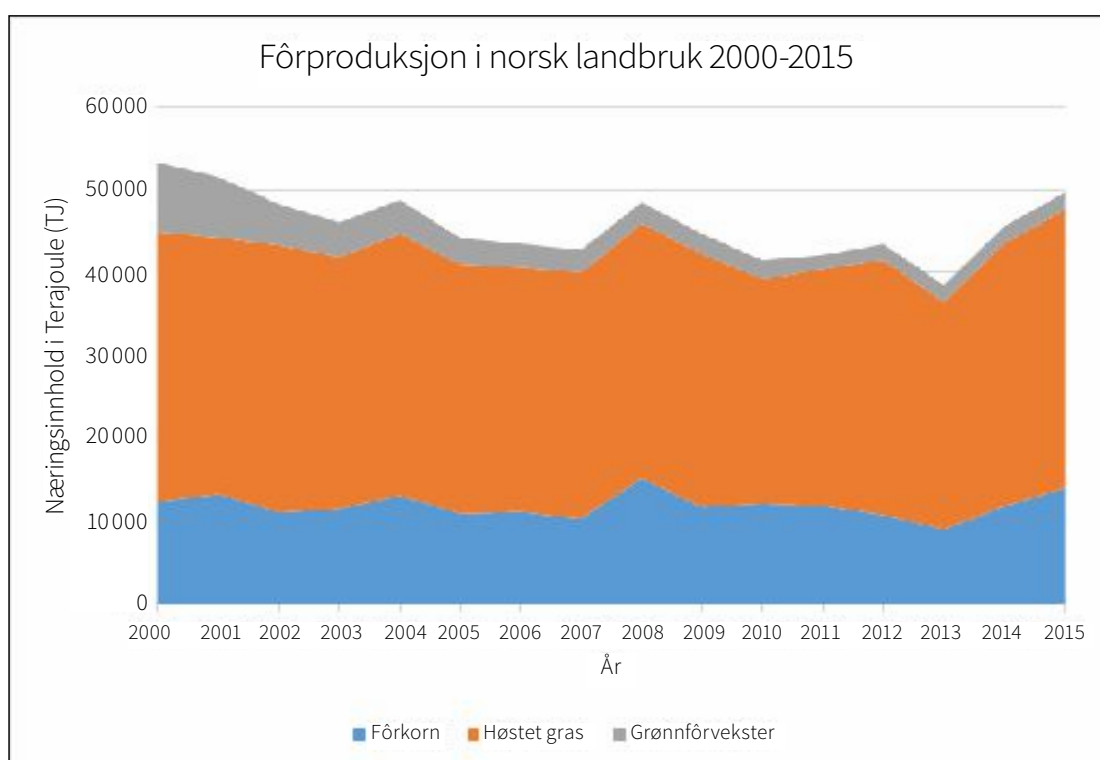
Alle disse faktorene har påvirket og vil fortsatt påvirke hvor stor matproduksjonen fra landbruket i Norge vil være. Hvis matproduksjonen skal økes og ikke bare opprettholdes, kreves det en ytterligere styrking av forskning og utvikling, inkludert rådgivning, overfor primærlandbruket. I tillegg må verdikjedene utvikle og tilby attraktive matprodukter basert på norske matråvarer. Hvis en vil ha en betydelig økning i matproduksjonen må en trolig også foreta en omprioritering av landbrukspolitiske mål, dvs. avveining i forhold til mål om miljø, distriktpolitikk og økonomi. Dette kan vise seg å bli utfordrende under normale omstendigheter hvor vi ikke har matvarekrise. ■

Figur 1: Grafen viser utvikling i matproduksjonen 2000-2015—enkeltproduksjoner og samlet. Egg ikke medregnet (utgjør ca. 3 % av matproduksjonen). Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norske Felleskjøp og Budsjettneemnda for jordbruket.

Figur 2: Grafen viser gjennomsnitt og trend i utvikling i matproduksjonen fra 2000-2015. Kilder: Statistisk sentralbyrå, Norske Felleskjøp og Budsjettneemnda for jordbruket.

Figur 3: Grafen viser utvikling i fôrproduksjon 2000-2015. Merk at beite ikke er medregnet. Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norske Felleskjøp.